

Goran Jureša

ODEĆA ZA LJUDE ILI KOLAŽNA DEGENERACIJA SVETA

Čovek sa stanovišta savremenog društva nije drugo do skup upotrebljivih delova. Smenjuju se samo sile koje te delove drže na okupu ili ih odbacuju kao nepotrebne.

Dejan Atanacković, *Luzitanija*

Jednom mi je izvestan naučnik od ugleda rekao da su ljudske misli oblika kvadrata i kutija.

Svetislav Basara, *Fama o biciklistima*

Kada se bavim kolažom, postavljam sebi dva pitanja: da li je kolaž adekvatno sredstvo za razračunavanje sa temama ljudskog zla, i zašto je kolaž lakše napraviti od „umno mrtvih“ ljudi nego od onih „umno obasjanih“.¹ Kada mislim na istorijsku priču koja me na kolaž navodi, podrazumevam pod tim dva stanovišta. Na oba sam naišao u knjigama i njima se rukovodim. Prvo od njih kaže da je „istorija Levijatan koji budućnost guta otpozadi: čeka je da odradi svoje, da se porađa, da proizvodi, da se nateže, da ječi i da uzdiše da bi joj polomila kosti“,² a drugo tvrdi da „od istorije učimo da od istorije ne učimo“.³ Događaji koji me trenutno okružuju dospevaju potom na moje kolaže, koji govore o degradaciji i degeneraciji sveta. Stoga koristim i dešavanja iz prošlosti koja su odslikavala onovremenu degradaciju i degeneraciju ljudske svesti, a – čovek se ipak nekako izvukao.

Nekada je dovoljno da pročitam jednu jedinu rečenicu iz neke knjige i da nastane serija kolaža. Ovoga puta, to mi se desilo sa romanom *Doba mjedi* hrvatskog književnika Slobodana Šnajdera, i rečenicom: „Zasaditi leš ne daje ploda.“ Pomišljam da bi ove reči mogle da budu naslov i dvaju kolaža koje sam uradio nakon masakra u koncertnoj dvorani „Bataklan“ u Parizu, 2015. godine.

Rascepanost prostora, zadobijena nepovezanošću elemenata tokom isecanja i „slaganja“ jedne likovne situacije, onemogućava precizan narativ. „Ako je već sve u svetu rasuto, ako su ‘stvari koje treba da budu zajedno razdvojene, a stvari koje treba da budu razdvojene – spojene’, zašto bih se ja upuštao u avanturu njihovog veštačkog spajanja.“⁴ Mogućnost slučajnosti u raspoređivanju elemenata u tom slučaju neiscrpna je, što je za moj likovni jezik veoma važno jer se postavlja i pitanje koliko daleko oni treba da idu.

¹ Termini se pojavljuju u tekstu Branka Kukića „Napred-nazad“, u okviru *Fame o biciklistima* Svetislava Basare.

² *Isto*, str. 326.

³ Georg Vilhelm Fridrih Hegel.

⁴ Svetislav Basara, *Fama o biciklistima*, Laguna, Beograd 2016, str. 13.

Neki od kolaža baziraju se na ideji Kurta Vonegata, iskorišćenoj u knjizi *Klanica pet*, prema kojoj čitava istorija sveta počinje od početka, ali procesom koji ide unazad za celu istoriju koja se već desila. Pošto se za vojnika Bilija Pilgrima ta istorija završava sa Drugim svetskim ratom, od ovog događaja kreće i obrnut proces. Avioni bombarderi vraćaju se u svoje baze a da nisu izbacili svoje tovare bombi, Hitler se vraća u uzrast deteta, „svi su se pretvorili u odojčad, a ceo ljudski rod bez izuzetka skovao je biološku zaveru da sazda dvoje savršenih ljudi čija imena behu Adam i Eva“.⁵

U radu *Brkovi Adolfa Šiklgrubera traže umetničku školu* taj proces povratka unazad već se desio jer su od Hitlera ostali samo brkovi, zametak njegove opskurne pojave, seme zla koje nastavlja da razjeda mapu po kojoj nekako ipak gamiže. On se, s jedne strane, vratio u pređašnje stanje, ali brkovi su sada crne rupe. Čekaju na nas, da upadnemo u njih, kao što tiho čeka i postoji neka rupa u tlu. Mi, žitelji današnjice, i dalje obitavamo na planeti po kojoj je on nekada divljao, dok smo stajali i gledali.

Leopold Drugi, *Roi de Belges*, od milošte zvani „kralj graditelj“, a označen kao „otac“ najgoreg genocida u istoriji ljudske rase,⁶ i Franc Ferdinand, opsesivni prestolonaslednik-lovac, čovek koji je svojom rukom pobio pola miliona životinja, glavni su akteri moje priče. Kolaži se bave „neimenovanim bolestim“, anomalijama ljudskog društva koje su iznedrile ovakve ličnosti. U kolažima tragam za načinom da progovorim o neoznačenom ili neizrečenom zlu koje počiva u njihovim biografijama. Kako se može okarakterisati podatak da je Franc Ferdinand dan pre sarajevskog atentata u vrtu svoje rezidencije iz pištolja ubio mačku? Kako od toga napraviti kolaž?

Rasuti delovi tela na površini ovih kolaža jesu/predstavljaju nedavno odsečene glave u Siriji, koliko i odsečene ruke koje je, kao vid kazne, belgijska kolonijalna vlast odsecala u Kongu. U ovim radovima ističem jasnu relaciju prošlo–sadašnje, kao i odnos prema vrsti nasilja. Kolonizatorsko, rasno ili patrijarhalno ludilo slivaju se u istu crnu rupu. Kroz istoriju, vremenska distanca ne igra nikakvu ulogu u ispoljavanju ljudskog zla; sve se svodi na jednostavno pravilo sabrano u sintagmi: *Semper idem*.⁷

Vremena u kojima živimo maloumna su koliko i ranija, a demonsko u nama tu je, iza ćoška. To je plodno tlo za kolaže koje pravim, ali nije dobro za ljude koji se na njima pojavljuju.

Zahvalnost dugujem Nataši Panić, koja me je uputila na knjigu *Semper idem* Đorđa Lebovića, kao i Igoru Cvijanoviću čiji sam savet da pročitam *Doba mjedi* Slobodana Šnajdera poslušao. (Prva karika u lancu odgovornosti zapravo je Alen Bešić.) Obe knjige pomogle su mi da koncipiram nove radove.

⁵ Kurt Vonegat, *Klanica pet ili Dečji krstaški rat*, prev. Branko Vučićević, BIGZ, Beograd 1973, str. 59.

⁶ Procenjuje se da je u afričkoj državi Kongo za vreme vladavine Leopolda Drugog pobijeno deset miliona ljudi.

⁷ *Uvek isto*, preuzeto iz istoimenog romana Đorđa Lebovića.